

שכתוב בו שמאל וזריקת דמו היא בכלי, לומדים שהוקשה מנחה לחטאת ללמוד ימין, אם כן "יד — יד" למה הוצרך?

ומתרינין: לא נצרכא יד — יד" אלא לקומץ מנחת חוטא, סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי שמעון דאין נותן על מנחת חוטא שמן ולבונה שלא יהא קרבנו מהודר, כי קמיין לה למנחה דחוטא בשמאל תוכשר, קא משמע לך.

שנינו במשנה: קמיין ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה, פסול.

יא-א

ותמהינן: כל הני — למה לי?

ומשנינן: צריכא. דאי תנא צרור בלבד, היינו חושבים דווקא זה משום דלאו בת הקרבה היא לכן פסלה משום שחסר בשיעור הקומץ את מקום הצרור, אבל מלח⁽¹⁾, דבת הקרבה היא, שלאחר שהיה הקומץ על המזבח היה מולחו, אימא תתכשר.

ואי תנא מלח, היינו חושבים דוקא זה פוסל משום דלא איקבע בהדי מנחה מעיקרא, אלא רק על המזבח מולח. אבל לבונה, דאיקבע בהדי מנחה מעיקרא, שמביאה על המנחה, אימא תתכשר, קא משמע לך שלא.

שנינו במשנה: מפני שאמרו הקומץ החסר או היתר פסול.

ותמהינן: מאי איריא שזה שעלה בידו צרור וכו' פסול משום חסר ויתר, תיפוק ליה משום חציצה, שהרי הצרור חוצץ בין ידו לקמח [או אפשר לפרש, חציצה בין קמח לקמח ונראה כשני חצאי קמצים, רש"י], וחציצה פוסלת בקדשים?

ומשנינן: אמר רבי ירמיה, מן הצד מדובר. דהיינו שהצרור אצל הגודל או הקמיצה בצד הקמח, שעכשיו לא חוצץ הצרור בין ידו לקמח [ולא בין קמח לקמח], אבל חסרון יש.

אמר ליה אביי לרבא: כיצד קומצין?

אמר ליה: כדקמצי אינשי — דהיינו בכל האצבעות. והניחה עתה הגמרא שהוא קומץ ממש בכל האצבעות, שהקמח בין כל אצבעותיו.

איתיביה ממה ששנינו לענין חמשת אצבעות האדם. זו זרת — אצבע קטנה — למידת החשן שארכה זרת. זו קמיצה — אצבע שליד הזרת — שממנה מתחיל הקומץ. זו אמה — שממנה מודדין מידת אמה. זו אצבע — שאותה טובל הכהן בדם. זו גודל — לדין

הקמיצה והשניה על הקומץ אחר הקמיצה, וא"כ זוהי כוונת הגמרא שיש דין למלוח את המנחה, ואף שעל מלח זה אין דין הקרבה על המזבח, מכל מקום מכיון שאם שכח ולא מלח את הקומץ אחר הקמיצה, היה צריך להיות פסול, וכשר רק מחמת שכבר יש בו מלח משעה ששמו מלח על כל המנחה, ולכן כיון שמלח זה מכשיר הקומץ היתה סברא שלא יפסול. עוד הקשה

1. השפת אמת מקשה, מה הגמרא מחלקת שאם היה כתוב צרור לא הייתי יודע שמלח פוסל את הקומץ מפני שמלח ראוי להקרבה. וקשה, הרי היו מולחים את הקומץ אחר הקמיצה, ובשעת הקמיצה אין דין לתת עליו מלח, א"כ מלח זה אין בו דין הקרבה, ומה הסברא שלא יפסול את הקומץ. ותירץ על פי דברי הרע"ב שיש במנחה שתי נתינות מלח, אחת על כל המנחה לפני

בוהן דמצורע.

ומוכח שאינו קומץ בכל אצבעות, אלא מתחיל רק מהאצבע הנקראת "קמיצה"?

ומשנינו: זה שאמרנו שקומץ כפי שאנשים קומצים — בכל האצבעות, להשוות⁽²⁾ אמרנו. שאם קמץ ויצא הקמח מצד האצבעות לצד הגודל או הזרת, מוחקו באצבעות אלו ומשווהו, צריך שלא יהא הקומץ גדוש.

והשתא מבארין: היכי עביד לקמיצה, שאמרנו שמתחיל לקמץ מאצבע קמיצה?

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, חופה מכופף שלש אצבעותיו, עד שמגיע על פס ידו — וקומץ.

תניא נמי הכי, כתוב "מלא קמצו", יכול מבורץ — גדוש, תלמוד לומר "בקומצו", אי

בקומצו, יכול שיקמוץ בראשי אצבעותיו ולא יגיע עד פס ידו, תלמוד לומר "מלא קמצו", הא כיצד, חופה שלש אצבעותיו על פס ידו, וקומץ.

במחבת ובמרחשת, שלאחר שהן אפויין פותתן לפירורים ואז קומץ, והפתיתים גסים, וכשקומץ הם יוצאים ובלטים חוץ לג' אצבעות שקומץ בהן, הרי הוא מוחק בגודלו מלמעלה, ובאצבעו קטנה מלמטה, כי להשוות הקומץ, וזו היא עבודה⁽³⁾ קשה שבמקדש, צריך להשוות שלא יהא חסר ולא יתר על הקומץ.

ותמהינן: וכי זו בלבד עבודה קשה, ותו לא?! והרי יש מליקה, והרי יש חפינה של הקטרת, שנאמר עליהן במקום אחר שזוהי עבודה קשה?

ומתריצין: אלא, אמור, זו היא אחת מעבודות קשות שבמקדש.

בהפיכת היד או בהוצאה מן הכלי. ולכן אע"פ שבשעת הקמיצה היה הקומץ יתר, אבל היות שבשעת גמר מלאכתו - הפיכת היד או הוצאת היד מהכלי - היה כשיעור - כשר.

3. הרמב"ם משמיט בחיבורו את הגמרא שקמיצה זו מהעבודות הקשות שבבית המקדש. וכמו כן כותב הרמב"ם שקמיצה היא שפושט ידו ולא כתב שרק שלש אצבעות. ותירץ הכסף משנה שהרמב"ם למד פשט בגמרא שרב פפא שאמר 'קמיצה כדקמצי אינשי' חולק וסובר שזה בכל היד וממילא אין זו עבודה קשה. והקשה הקרן אורה, אדרבה, אם כן, הרי זו עבודה עוד יותר קשה, שאם קמץ בכל היד, במה ימחק את הצדדים. ומתיר המנחת אברהם שרק לרבא שהקמיצה היתה בשלש אצבעות, התפקיד של

השפת אמת הרי מדאורייתא לגבי טבילה, חציצה פוסלת רק ברוב הגוף ומקפיד עליה, אבל חציצה במיעוט הגוף אף שמקפיד על כך או ברוב הגוף ואינו מקפיד, מדאורייתא אין זה פוסל את הטבילה, וא"כ בקורט לבונה וגרגיר מלח לכאורה הרי זו חציצה במיעוט, ומתיר שזה דין מיוחד בטבילה, אבל בשאר חציצות גם מיעוט מעכב.

2. בספר שלמי יוסף מביא שאלה איך מועיל למחוק את הקומץ אחרי הקמיצה, הרי בשעת קמיצה הוא היה 'יתר' ופסול. ומתיר ע"פ המבואר בחזון איש ובגרי"ז שהמחיקה צריכה להעשות, לדעת החזו"א לפני שהופך את ידו כלפי מעלה. ולדעת הגרי"ז לפני שמוציא את ידו מן הכלי. ומוכח מדבריהם שגמר הקמיצה היא

כדחפני אינשי, שמכניסין צידי ידיהם וחופנים.

חפן בראשי אצבעותיו כמו לעיל בקומץ מהו? מן הצדדין מהו? ממתה למעלה מהו? חפן בזו ובזו — בכל יד בנפרד, ואחר כך קרבן זו אצל זו — מהו? ומסקינן: תיקו.

בעי רב פפא: דבקיח — הדביקו — לקומין בדפני⁽⁴⁾ דמנא, כשמקדשו בכלי, מאי?

תוך כלי בעינן, והאיכא, שהרי הקומץ בתוכו של הכלי, או דלמא הנחה בתוכו בעינן, וליכא, שהרי מודבק בדפנו ואינו מונח בו? ומסקינן: תיקו.

בעי בר בר רב אשי: הפכיה למנא, ודבקיח לקומין בארעיתא⁽⁵⁾ בקרקעיתו דמנא, וכגון

בקומץ שהדביקו בדפן הכלי, הרי מבואר בזבחים דף כ"ה שכלי מקדש באוירו. וא"כ כל אויר הכלי מקדש ולא רק הקרקעית. ותיירץ בחידושי רבינו מאיר שמחה והדבר אברהם שרק דם שנשפך ממילא ויגיע מאליו מהאויר לקרקעית הכלי, הוא מתקדש באויר, אבל הקומץ שנמצא בתוך ידו ואיננו נופל ממילא, איננו מתקדש באויר. ובספר פירות תאינה תירץ, שכל זמן שהקומץ ביד הכהן, אם כן, ידו חוצצת בין הקומץ לאויר וכשמדביקו בדופן, ג"כ אינו מוקף אויר מכל הכיוונים ואינו מתקדש מדין אויר כלי. ולכן צריך לדון האם נחשב הנחה בכלי.

5. רש"י לומד בספק הגמרא 'דבקיח לקומץ בארעיתיה' שמדובר שהפך את הכלי, ושם הקומץ לקדשו בתחתית הכלי מבחוץ, ומדובר

אמר רב פפא: פשיטא לי, מלא קמצו — כדקמצי אינשי, דהיינו שמכניס ידו פשוטה כשהזרת כלפי מטה, ודוחק ידו בקמח, עד שנכנס הקמח בתוך ידו, וקומץ.

בעי רב פפא, קמין בראשי אצבעותיו, דהיינו שהכניס ראשי אצבעותיו לקמח כשפס [כף] ידו כלפי הקמח, וקמץ מלא קמצו עד פס ידו — מהו?

קמין מן הצדדין, דהיינו שהניח גב ידו לתוך הקמח, והוליכה על פני הקמח עד שנכנס הקמח לתוך ידו מצידיה — מהו?

קמין מלמטה למעלה, דהיינו שתחב ראשי אצבעותיו בקמח, כאשר גב ידו כנגד הקמח וקמץ כלפי מעלה מהו?

ומסקינן: תיקו.

אמר רב פפא: פשיטא לי, "מלא חפניו" שכתוב בקטורת של יום הכפורים, היינו

שתי האצבעות הנותרות היה למחוק ולא יכול למחוק ע"י כהן אחר ואם כן, זו עבודה קשה, אולם לרב פפא שקומץ בכל היד, אם כן, המחיקה נעשית ע"י כהן אחר או אפילו ביד שמאל, אולם הזבח תודה מתקשה מאד בדברי הכסף משנה, ודוחה ראייתו שרב פפא חולק, ומבאר מפני מה הוצרך רב פפא לומר 'קמיצה כדקמצי אינשי' זה היה בתור פתיחה להמשך דבריו שמסתפק בקמץ בראשי אצבעותיו ומוכיח שלשון זה אינו מחייב שהקמיצה נעשית בכל החמש אצבעות שהרי הגמרא ביומא דף מ"ז אומרת 'מלא קומצו כדקמצי אינשי הא כיצד חופה ג' אצבעותיו, הרי שמשלשן זה אין להוכיח.

4. מקשים האחרונים, מה מסתפקת הגמרא

שיש לכלי בית קיבול גם מאחוריו, והניחו באותו בית קיבול, מאי?

הנחה בתוכו בעיניו, והאיכא, או דלמא כתיקנו בעיניו, וליכא, שכשמניחו בצידו ההפוך אינו מונח כתקנו.

ומסקינן: תיקו.

מתניתין:

ריבה שמנה של המנחה, שנתן בה יותר מלוג, או חיסר שמנה, או חיסר לבונתה,

ששיעורה מלא הקומץ — פסולה.

גמרא:

והוינן בה: היכי דמי ריבה שמנה?

אמר רבי אלעזר: כגון שהפריש לה שני לוגין⁽⁶⁾ שמן, ויערבן עמה, שנראית כשתי מנחות.

ומקשינן: ולוקמה כגון דעריב בה מעט שמן דחולין, ואו שמן דחברתה, דהיינו מנחה אחרת?

וכי תימא שמן⁽⁷⁾ דחולין ושמן דחברתה לא

למנחות, נחשב שהפריש למנחה זו כמות שמן גדולה מהרגיל, ומצטרף לשיעור השמן המחוייב ואין כאן משהו זר, זה הופך להיות חלק מן המנחה, ורק אם הוסיף כמות של לוג שלם זה כבר נחשב למשהו אחר ופוסל, מה שאין כן בשמן של חולין או של מנחה אחרת, זה דבר זר, ופוסל בכל שהוא.

7. מבואר בסוגיא שבתחילה סברה הגמרא שרק שמן של המנחה עצמה פוסל ורק אם הפריש שתי לוגין נפסלת המנחה. וקשה, איך חלה ההפרשתו ואיך התקדש השמן המיותר, הרי הכמות הנוספת אינה מתקדשת וכפי שמבואר בתוספות ד"ה כגון [הראשון] ואם כן השמן המיותר הרי הוא חולין וחולין לא פוסל לפי ההוה אמינא. ותיירץ המנחת אריאל לפי המבואר בתוספות פסחים דף צו ב דיבור המתחיל הפריש, שמקשה, מדוע בהפריש שתי חטאות לאחריות השניה רועה, והרי התברר שלא היה צורך בה, ולא התקדשה. ומתרץ התוספות שכך נאמרה ההלכה שאם הפריש לאחריות - רועה. ומשמע בתוספות שחל בה קדושה בכל אופן לאחריות, וזו כוונת התוספות בסוגייתנו

שיש שם איזה בית קיבול. ואילו השיטה מקובצת מפרש שהפך את הכלי והדביק את הקומץ מתוכו. והספק אם כזו הנחה נחשבת הנחה לקדשו או שנחשב שעדיין לא נמצא בתוך כלי. וכתב המשנת רבי אהרן שמחלוקתם כאן היא כמחלוקתם במסכת שבת דף ט"ז גבי כלי חרס שנטמא מגבו שרשי מפרש שם שנגע בתחתיתו מבחוץ ויש שם כעין בית קיבול, ולכן נחשב שנגע בתוך כלי חרס היות שיש שם אפשרות להניח דברים. ותוספות שם חולק, וסובר שאין זה נחשב תוך. ולכן תוספות לשיטתו שמבחוץ אין לו דין כלי, אין אפשרות לפרש שהגמרא כאן מסתפקת שיועיל קידוש קומץ שם. ולכן מפרש שהדביקו מתוכו.

6. רשי דיבור המתחיל ב' לוגין, מפרש אבל בלוג ומחצה קא סלקא דעתך דלא מיפסלא. ומשמע שלמסקנא אף בזה פסול כמו שמן חולין, אולם הרמב"ם פ"א מהלכות פסולי המוקדשים פוסק ששמן של מנחה אחרת או שמן חולין פוסל בכל שהוא, ובריבה שמנה כשר עד שני לוג. ומבאר טעמו הלקוטי הלכות, שכל זמן שמוסיף פחות מלוג שהיא שיעור שמן

הא אמרת, לא פסל?

ומתריצין: ורבי אלעזר, "לא מבעיא" קאמר.

לא מבעיא אם הוסיף בה שמן דחולין ודחברתה, (9) דודאי פסיל, אבל הפריש לה

פסל, אלא מעתה, מנחת חוטא (8) דפסל אם נתן בה שמן, שכתוב "לא ישים עליה שמן" ואמרנו לקמן [נט ב] שאם שם בה שמן פסל — היכי משכחת לה? הרי אי שמן דידה, הא לית לה שמן כלל, ואינו יכול "להוסיף" עליו, אי מוסיף שמן דחולין, ושמן דחברתה,

9. הקרן אורה מקשה, מדוע בשמן פוסלת תוספת של כל שהוא לדעת רש"י לפי מסקנת הסוגיא, ואילו לגבי לבונה מבואר בעמוד ב' שרק אם הפריש שתי קומצי לבונה פסול, ובפחות מכך כשירה. ותירץ שמכיון שבלבונה הדין שאם הפריש קומץ למנחה ונאבד רובו ונשאר קורט אחד - כשירה. מוכח מזה ששיעור קומץ בלבונה לא מעכב. וגם חסר כשר, לכן גם תוספת אינה פוסלת עד שיפריש שתי קמצים, אולם שמן שאם חסר כל שהוא המנחה פסולה, לכן גם בהוסיף כל שהוא המנחה פסולה. ובהגהות לשיטה מקובצת מתרץ היות שבקומץ אין את הפסול של הוסיף לבונה ממקום אחר, מחולין או ממנחה אחרת, לכן תוספת כל שהוא לא פוסלת, ורק אם הפריש שתי קמצים שזו כמות שמתאימה לשני מנחות פסל. וכן דעת הקרן אורה שבלבונה אין את הפסול של ריבה לבונתה ממקום אחר מפני שמונח על המנחה ואינו מעורב בתוכה, מה שאין כן שמן שמתערב בתוכה, ולכן פוסל בכל שהוא. ומחדש לפי זה שדוקא אם הפריש שתי קמצים למנחה וכל קומץ בנפרד, אבל אם הפריש קומץ אחד גדול כשתים אינו פוסל, וכן הוכיח המקדש דוד מהירושלמי, ועיין הערה. ובחידושי הרשב"א תירץ שמכיון שאין לקומץ שיעור מוגדר ותלוי בגודל יד הכהן העובד ויש כהן שידו גדולה ויש שידו קטנה, ולכן אף שתלוי בכהן שעשה את הקמיצה בפעל, אולם כל זמן שאין הקומץ כפליים, מתקדש יחד עם המנחה, ורק אם הוסיף שיעור שלם נוסף, זה נחשב לתוספת ואינו

שמדובר שהפריש לאחריות, וזה כבר נחשב לשמן של המנחה, ופוסל בשני לוגין [לפי ההוה אמינא].

8. שאילת הגמרא גבי מנחת חוטא ששמן לא יפסול כיון שאין לה שמן של עצמה קשה, אפילו אם נאמר שלא תפסל המנחה מחמת שריבה שמנה, אבל תפסל מצד ששם בה שמן, ובמנחת חוטא אסור לשים שמן בכלל. ותירץ המנחת אריאל לפי המבואר לקמן דף נט ב ברש"י שאם הוסיף למנחת חוטא קצת שמן אחרי הקמיצה כשירה לדעת ריש לקיש, מפני שעדיין נחשבת המנחה ל"חריבה". וקשה, הרי לדעת ריש לקיש כל האיסור ש"לא ישים עליה שמן" נאמר קודם קמיצה, ואם כן לאחרי קמיצה יכול להוסיף הרבה שמן, אולם ההסבר ששני איסורים יש במנחת חוטא, אחד, לא ישים עליה שמן, והשני שצריכה להיות חריבה, ולכן אף שאחרי קמיצה אין את האיסור של לא ישים עליה שמן, אולם מצד דין חריבה אסור לתת בה שמן. ולכן מפרש רש"י שאם שם רק קצת שמן עדיין נחשבת חריבה, מה שאין כן קודם קמיצה, אז אסור אפילו קצת שמן מחמת האיסור של "לא ישים עליה שמן". ולפי זה מובנת סוגייתנו, שכיון שהגמרא סברה שהאיסור של לא ישים עליה שמן שייך רק אם מוסיף שמן שלה, ובמנחת חוטא אין שמן שלה, אם כן נשאר לנו רק האיסור של "חריבה". ובזה מבואר ברש"י שאם שם קצת שמן עדיין נחשבת חריבה.

[ובתוספתא גורסים ברייתא זו בשם רבי שמעון: "רבי שמעון אומר, קומץ ולבונה שחסר וכו'" (רש"י). ואם כן קשה מרבי שמעון על רבי שמעון, שכאן הוא אומר שאם עמדה על קורט אחד כשרה?]

ומתריצין: תני בברייתא: קורט לבונה שחסר כל שהוא, פסול.

ואי בעית אימא, כאן— שאמר רבי שמעון שאם חסרה כל שהוא כשרה, בלבונה הבאה עם המנחה, כפי שלומד רבי שמעון לקמן. כאן— שאמר רבי שמעון חסרה כל שהוא פסולה, בלבונה הבאה בפני עצמה. כגון שאמר "הרי עלי לבונה", שצריך להביא קומץ לבונה למזבח [כדתנן לקמן קו ב]. ששם ודאי פסול בחסרון כל שהוא, שהרי אין לימוד להכשיר.

אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: ג' מחלוקות בדבר:

רבי מאיר, שהוא התנא של המשנה שלנו, האומר חיסר לבונתה פסולה, סבר שצריך קומץ בתחילה⁽¹¹⁾ — שיהא בכלי בשעת קמיצה מלא קומץ לבונה, וקומץ בסוף,

שני לוגין, הואיל והאי לוג חזי ליה, והאי לוג חזי ליה, אימא לא ליפסיל, קא משמע לן שההוספה פוסלת.

ותמהינן: ומנא ליה לרבי אלעזר הא? אולי דווקא שמן של חולין ושל חברתה פוסל?

ואמרינן: אמר רבא: מתניתין קשיתיה. מאי איריא דתני "ריבה שמנה" [שמשמע שהופרש כולה לשמה], ליתני "ריבה לה שמן"? אלא, בהכרח, הא קא משמע לן, דאף על גב דהפריש לה שני לוגין— שהן שמנה של המנחה — פסול.

שנינו במשנתנו: חיסר לבונתה.

תנו רבנן, חסרה הלבונה ועמדה על קורט אחד, פסולה. ואם עמדה על שני קרטיין⁽¹⁰⁾, כשרה, דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר, עמדה על קורט אחד כשרה, פחות מכאן, פסולה.

יא-ב ומקשינן: והתניא, קומץ ולבונה שחסר כל שהוא פסול.

מתקדש.

איש שכל זמן שיש לפניו לבונה חייב ללקט את כולה, ואם ליקט רק חלק והקטירם, לא הותרה המנחה, ואפילו אם אחר כך נאבדו הקורטים האחרים, המנחה פסולה היות שבשעת הליקוט וההקטרה היו עדיין עוד קורטים. ואם כן לדברי החזון איש אין מקום לספיקו של המקדש דוד, וודאי שצריך ללקט כולו. ורק לדעת הגר"ח יש להסתפק מה הדין בפיגל בקורט השלישי והרביעי.

11. בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים, השפת

10. לדעת הרמב"ם שליקוט לבונה נחשב מתיר כמו הקמיצה, הסתפק המקדש דוד לפי מה שפוסקים שרק שתי קורטים מעכבים, האם רק שתי הקורטים הראשונים שליקט נחשבים למתיר, או גם הקורטים האחרים. וספק זה תלוי במחלוקת הגר"ח והחזון איש, שנחלקו מה הדין אם הקטיר רק שני קורטים מהלבונה ואת שאר הלבונה לא הקטיר, דעת הגר"ח שנחשב שהיתה הקטרה והמנחה כשירה. ודעת החזון